

СТИЛІСТИЧНІ ТРУДНОЩІ В ПЕРЕКЛАДІ ТЕКСТІВ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ

Лариса ЯРОВА (Кропивницький, Україна)

В статті розглядаються особливості перекладу документів міжнародного права. Здійснюється аналіз стилістичних засобів деяких міжнародних документів (угод та конвенцій міжнародних організацій) та акцентується увага на стилістичних труднощах перекладу паралельних синтаксичних та граматичних, зокрема інфінітивних конструкцій. У статті також розглядаються аспекти перекладу стилістичних явищ і пропонуються способи адекватної передачі стилістичних засобів і прийомів, характерних мові міжнародного права (повторів, перерахувань, вставних речень, а також паралелізму), так як вони безпосередньо впливають на еквівалентність та адекватність перекладу документів масштабного значення.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародні документи, міжнародний договір, офіційно-діловий стиль, стилістичні ознаки та засоби ОДС, стилістичні прийоми, паралельні синтаксичні та граматичні конструкції, інфінітивні конструкції.

В статье рассматриваются особенности перевода документов международного права. Осуществляется анализ стилистических средств некоторых международных документов (соглашений и конвенций международных организаций) и акцентируется внимание на стилистических сложностях перевода параллельных синтаксических и грамматических, в частности инфинитивных конструкций. В статье также рассматриваются аспекты перевода стилистических явлений и предлагаются способы адекватной передачи стилистических средств и приемов, характерных языку международного права (повторов, перечислений, вставных предложений, а также параллелизма), так как они непосредственно влияют на эквивалентность и адекватность перевода документов масштабного значения.

Ключевые слова: международное право, международные документы, международный договор, официально-деловой стиль, стилистические признаки и средства ОДС, стилистические приемы, параллельные синтаксические и грамматические конструкции, инфинитивные конструкции.

The article discusses the features of the translation of international law documents. Stylistic means of some international instruments have been analyzed, as well as the problems of parallel syntactic and grammatical constructions translation have been put into focus. The article also discusses the aspects of translation of stylistic phenomena and provides some methods for adequate rendering of stylistic devices and techniques characteristic of the language of international law (repetitions, enumerations, parenthetical clauses and parallelism) as they directly affect the equivalence and adequacy of translation of international value texts. The article highlights the stylistic problems that are to be encountered in translation of international documents and tries to establish the most common patterns for their successful translation (e.g. to find direct text structure equivalents in a TL and use them paying attention to preserving relevant lexical and

grammatical structures). It also identifies stylistic similarities and differences that can be found in corresponding texts. The article underlines the need for further in-depth analysis of stylistic peculiarities of the official style translation as a case study of most recent international law documents.

Keywords: *international law, international instruments, international treaty, official style, stylistic features and devices of the OS, parallel syntactic and grammatical constructions, infinitive constructions.*

У сучасному діловому світі неможливо обійтися без знань англійської мови, яка виступає мовою lingua franca у сфері міжнародних відносин. Як відомо, міжнародний договір є основним джерелом міжнародного права. Договір покликаний чітко, у визначеній формі відбивати угоду між суб'єктами міжнародного права про створення обов'язкових для них правил, тобто міжнародно-правових норм, що регламентують встановлення, зміну чи припинення їх взаємних прав і обов'язків. Оформлення міжнародних договорів відбувається однією або кількома мовами, а в разі необхідності здійснюються офіційні переклади. Отже, міжнародні документи є важливим атрибутом людської діяльності, особливості перекладу яких потребують ретельного дослідження з метою уникнення непорозумінь, що можуть призвести до конфліктних ситуацій.

Актуальність проблеми зумовлюється тим фактом, що міжнародні договори належать до офіційно-ділового стилю, стилістичні особливості перекладу якого загалом ще не отримали належного висвітлення з позицій сучасних досягнень перекладознавчої науки. Стилiстичні особливості текстів офіційно-ділового стилю й відповідно їх переклад значно відрізняються від стилістики перекладу інших типів текстів і тому потребують більш глибокого дослідження.

Дослідженням перекладу міжнародних договорів займалися багато вчених (В.Н. Комісаров, Г.Е. Мірам, Н.П. Федорова, А.І. Варшавська, М. Таборі, Е.Н. Муратов). Проте не дивлячись на це, нерозв'язаною залишається важлива проблема – проблема стилістики перекладу міжнародних документів. А проблема стилістики перекладу в свою чергу тісно пов'язана із проблемою еквівалентності та адекватності, що є визначальною у перекладі взагалі.

Офіційно-діловий стиль – функціональний різновид мови, який слугує для спілкування у державно-політичному, громадському й економічному житті, законодавстві, у сфері управління адміністративно-господарською діяльністю. Належить до виразно-об'єктивних стилів. Основне його призначення – регулювати ділові стосунки зазначених вище сфер та обслуговувати громадянські потреби людей у типових ситуаціях.

Специфіка ОДС полягає у певних стильових рисах (ознаках), що притаманні лише йому, а саме:

– нейтральний тон викладу змісту лише у прямому значенні;

– точність та ясність повинні поєднуватися з лаконічністю, стислістю й послідовністю викладу фактів;

– документальність (кожний офіційний папір повинен мати характер документа), наявність реквізитів, котрі мають певну черговість, що дозволяє довго зберігати традиційні стабільні форми;

– наявність усталених одноманітних мовних зворотів, висока стандартизація вислову;

– суворе регламентація тексту; для чіткої організації текст поділяється на параграфи, пункти, підпункти.

Саме ці основні риси є визначальними у формуванні системи мовних одиниць і прийомів їх використання у текстах ділових документів.

Мовознавець М. Пилинський зазначав, що найпершою традиційною ознакою досконалості для групи «нехудожніх» стилів, до яких належить й офіційно діловий, залишається стислість, а також такі вимоги:

– додержання основних загальномовних і функціонально-стилістичних мовних норм;

– слова й вирази, що безпосередньо пов'язані з думкою, повинні стояти в тексті якнайближче;

– дотримання максимально чіткого, послідовно-логічного і граматичного зв'язку між реченнями, що містять окремі судження;

– вставні речення, застереження, супровідні твердження, усякі відхилення від основної думки повинні значно поступатися своїм обсягом перед викладом основної думки [3, с. 170-171].

Отже, до числа найважливіших ознак, що визначаються функціональним призначенням документа, відносяться офіційність і нейтральність, логічність, точність, стереотипність та імперативність.

«Синтаксис визначає стиль» – стверджує відомий американський дослідник Річард Оман. Дійсно, якщо синтаксис є головним утворюючим чинником тексту, то значення синтаксису у процесі досягнення еквівалентності та адекватності перекладу важко переоцінити.

Тому особливої уваги заслуговує переклад синтаксичних стилістичних засобів та прийомів у міжнародних документах. Саме переклад цих мовних явищ складає значний інтерес для нашого подальшого дослідження. Адже як вже було зазначено вище, проблема стилістики перекладу тісно пов'язана з проблемою еквівалентності та адекватності.

Задачею перекладача офіційних документів є знаходження у мові перекладу еквівалентних текстових структур та використання їх як стандартних заміників, заповнення ланок у відповідності до змісту документа. При цьому перекладач повинен дотримуватися відповідних лексичних та граматичних структур [2, с. 175].

Розглядаючи основні аспекти перекладу стилістичних явищ у міжнародній документації, можна, узагальнюючи всі точки зору вчених-перекладознавців, стверджувати, що майже всі синтаксичні виразні засоби та стилістичні прийоми – повтор, перерахування, вставні речення, а також паралелізм відповідно – зберігаються у процесі перекладу документів масштабного значення. Авжеж при цьому можливі й звісно у деяких випадках просто неминучі певні перекладацькі перетворення. Головне те, що ці мовні явища зберігаються у тексті перекладу, оскільки саме вони утворюють специфічну стилістичну оболонку міжнародної документації, виділяють їх з-поміж документів іншого роду, а також забезпечують збереження головних стильових ознак – офіційності, логічності, точності, стереотипності тощо.

Загалом виразні засоби та стилістичні прийоми не є характерними явищами для мови ділової дипломатії, що пояснюється насамперед високим ступенем її стереотипності, логічності, офіційності, точності тощо. Для мови міжнародних документів серед виразних засобів синтаксису найбільш характерні повтор, перерахування та вставні речення, а серед стилістичних прийомів цього ж рівня – паралелізм і анафора. То ж, абсолютно зрозуміло, що ми не можемо не звернути увагу на їх переклад. Адже якщо знехтувати стиль вихідного тексту й не передати при перекладі стилістичні засоби оригіналу, необхідного рівня еквівалентності не буде досягнуто. Відповідно такий переклад ніколи не стане автентичним, тобто таким, що має однакову юридичну силу з оригіналом. Загальновідомо, що згідно міжнародному праву, текст договору може бути створений та прийнятий на одній мові, але його автентичність встановлена на двох і більше мовах.

У ході дослідження встановлено, що майже всі вищезгадані синтаксичні виразні засоби та стилістичні прийоми зберігаються у процесі перекладу ділової документації. Саме вони підкреслюють їх специфічні стильові особливості, привертають увагу читача чи слухача до найголовнішої інформації, наголошують на обов'язковості виконання усіх приписів, що містяться в них.

Так, відзначимо, що такий синтаксичний виразний засіб як повтор завжди зберігається у перекладі міжнародних документів. Наприклад у тексті «Convention on the Rights of the Child» словосполучення «*States Parties shall*», яке зустрічається майже на кожній сторінці друкованого тексту зберігається при перекладі з аналогічною частотою вживання – «*Держави-учасниці забезпечують*». Повторення саме цього елемента характерне й для

більшості інших досліджуваних документів, що дає нам право назвати його універсальним явищем для створення високого ступеня офіційності та урочистості здебільшого у преамбулах конвенцій і декларацій. У документі «Convention on the Rights of Persons with Disabilities» слово «*persons with disabilities*» повторюється аж 167 разів на 37 друкованих аркушах. У перекладі маємо збереження виразного засобу: «*особи з інвалідністю*». Також тут простежується граматична трансформація заміни числа з множини «*disabilities*» на однину «*інвалідність*».

Те ж саме явище збереження елементів у процесі перекладу спостерігається і у випадку ланцюгів перерахування. У мові перекладу також наявні ланцюги перерахування, у багатьох випадках з паралельними синтаксичними конструкціями, що створює значний логічно-експресивний ефект. Так, наприклад «International Covenant on Civil and Political Rights», стаття 8:

«1. *No one shall be held in... .*

2. *No one shall be held in ... »* [10, p.16].

«1. Нікого не можуть держати в... .

2. Нікого не можуть держати в... » [11, с.18].

Іншим цікавим прикладом паралельних граматичних конструкцій є паралельні інфінітивні конструкції, які водночас виступають також елементами ланцюгу перерахування. Стаття 40 підпункт b «Convention on the Rights of the Child»:

(b) Every child alleged as or accused of having infringed the penal law has at least the following guarantees:

(i) To be presumed innocent until proven guilty according to law;

(ii) To be informed promptly and directly of the charges against him or her, and, if appropriate, through his or her parents or legal guardians, and to have legal or other appropriate assistance in the preparation and presentation of his or her defence;

(iii) To have the matter determined without delay by a competent, independent and impartial authority or judicial body in a fair hearing according to law, in the presence of legal or the appropriate assistance and, unless it is considered not to be in the best interest of the child, in particular, taking into account his or her age or situation, his or her parents or legal guardians;

(iv) Not to be compelled to give testimony or to confess guilt; to examine or have examined adverse witnesses and to obtain the participation and examination of witnesses on his or her behalf under conditions of equality;

b) кожна дитина, яка, як вважається, порушила кримінальне законодавство чи звинувачується в його порушенні, мала принаймні такі гарантії:

i) презумпцію невинності, поки її вина не буде доведена згідно із законом;

ii) негайне і безпосереднє інформування її про звинувачення проти неї, а у випадку необхідності, через її батьків чи законних опікунів, та одержання правової й іншої необхідної допомоги при підготовці та здійсненні свого захисту;

iii) невідкладне прийняття рішення з розглядуваного питання компетентним, незалежним і безстороннім органом чи судовим органом у ході справедливого слухання згідно із законом у присутності адвоката чи іншої відповідної особи і, якщо це не вважається таким, що суперечить найкращим інтересам дитини, зокрема, з урахуванням її віку чи становища її батьків або законних опікунів;

iv) свобода від примусу щодо надання свідчень чи визнання вини; вивчення показань свідків звинувачення або самостійно, або за допомогою інших осіб та забезпечення рівноправної участі свідків захисту та вивчення їх свідчень;

(v) *If considered to have infringed the penal law, to have this decision and any measures imposed in consequence the rereviewed by a higher competent, independent and impartial authority or judicial body according to law;*

(vi) *To have the free assistance of an interpreter if the child cannot understand or speak the language used;*

(vii) *To have his or her privacy fully respected at all stages of the proceeding [4, p.34].*

v) *якщо вважається, що дитина порушила кримінальне законодавство, повторний розгляд вищим компетентним, незалежним і безстороннім органом чи судовим органом згідно із законом відповідного рішення та будь-яких вжитих у цьому зв'язку заходів;*

vi) *безплатна допомога перекладача, якщо дитина не розуміє використовуваної мови чи не розмовляє нею;*

vii) *повна повага її особистого життя на всіх стадіях розгляду [5, с.205].*

Тут ми бачимо 7 елементів у ланцюзі, які виконують однакову синтаксичну функцію. В пунктах № i, ii, iv відбувається лексичний повтор інфінітивної конструкції «to be», а в пунктах № iii, v, vi, vii - конструкції «to have». Також зауважимо, що в усіх пунктах в перекладі замість інфінітивних конструкцій вжито іменники, тобто відбулася номіналізація. При цьому в обох мовах зберігається паралельність конструкцій, для збереження ефекту залежності всіх висловлювань без винятку від головного.

Цікавим з точки зору перекладацького аналізу виявився той факт, що всі конструкції зникають у мові перекладу. Але з нашої точки зору такий прийом є цілком виправданим у цьому випадку, перш за все з тієї причини, що така структура речення є більш типовою для української мови, то ж виглядає й звучить гармонійно по відношенню до всього тексту. Але в деяких випадках паралельні конструкції можуть бути збережені при перекладі. То ж, видається доцільним, щоб кожний переклад міжнародного документу перед його офіціалізацією піддавався ретельній експертизі за участю правників і лінгвістів для запобігання можливих помилок. Бо вилучення хибних офіційних текстів і заміна їх відкоректованими не лише підриває довіру до інститутів права, а й вимагає додаткових витрат.

Що ж до видів речень, то у мові перекладу, так само як і у мові оригіналу зберігається тенденція до використання більшою мірою складнопідрядних речень, а не складносурядних. Взагалі, у ході дослідження було простежено, що однією з ознак офіційно-ділового синтаксису обох мов, що розглядаються, є надзвичайна величина, громіздкість речень. Особливо це стосується документів дипломатичного підстилю, зокрема таких досліджуваних нами документів, як дипломатичні конвенції, декларації, а також меморандуми. Проте тут зауважимо, що така тенденція стилю не ускладнює розуміння тексту завдяки логічній підпорядкованості міркувань, уточнення основної думки підрядними реченнями. Сам факт підрядності свідчить про взаємозв'язок і зв'язок між явищами, потребу ж деталізувати обставини вимагає використання не простих, а саме розгорнутих складних синтаксичних будов. Наприклад:

«1.3 метою врегулювання будь-якої непередбачуваної діяльності, яка може статися у результаті подій, які призвели до укладення Угоди і повинні бути виконані в рамках мандата Місії на території України, Королівство Нідерланди пропонує продовжити Угоду додатково на один рік, таким чином, щоб Угода залишалася чинною до 1 серпня 2017 року»[6, с.14].

«1. In order to accommodate any unforeseen activity that may still occur as a result of the events that led to the Agreement and that may have to be executed within the frame work of the mandate of the mission on the territory of Ukraine, the Kingdom of the Netherlands propose sth at the Agreement be extended for an additional period of one year, so that the Agreement will remain in force until August 1, 2017» [7, p. 14].

Порядок взаємного розміщення головних та підрядних речень підпорядкований логічній взаємозалежності різних умов і фактів.

У межах складного синтаксису ділової документації як англійською, так і українською мовами, спостерігається певна вибірковість конструкцій, зокрема більша

частота складнопідрядних, повторюваність підрядних з'ясувальних, означальних, конструкцій мети та умови. Інші різновиди складного речення менш поширені. Вибірковістю та уніфікацією саме таких складних речень, як і простих, офіційно-діловий стиль перегукується з науковим різновидом літературного мовлення. Місце підрядного речення у даних складних структурах залежить від акцентування уваги на аргументуванні мети, умов, причин, наслідків тощо. Так, наприклад:

«2. Якщо вищезазначене є прийнятним для України, Королівство Нідерланди пропонує, щоб ця нота разом з підтверджуючою нотою у відповідь України становили Угоду (у формі обміну нотами) між Королівством Нідерланди і Україною про продовження до 1 серпня 2017 року строку дії Угоди між Королівством Нідерланди та Україною про Міжнародну місію захисту розслідування від 28 липня 2014 року, яка набере чинності з дати отримання останнього письмового повідомлення про виконання Сторонами внутрішньодержавних процедур, необхідних для набрання чинності цією Угодою» [6, с. 8].

«2. If the foregoing is acceptable to Ukraine, the Kingdom of the Netherlands proposes that this note, together with the affirmative note in reply from Ukraine, shall constitute an Agreement (in the form of exchange of notes) between the Kingdom of the Netherlands and Ukraine on the extension until August 1, 2017 of the Agreement between the Kingdom of the Netherlands and Ukraine on the International Mission for Protection of Investigation of July 28, 2014, which shall enter into force on the date of receipt of the last written notification concerning the completion by the Parties of their internal procedures required for this Agreement to enter into force [7, p. 8].

Таким чином, зважаючи на теоретичні засади перекладу текстів офіційно-ділового стилю, на відміну від досить поширеного «лінійного» принципу перекладу, головним принципом перекладу документів є рівнева обробка дій перекладача, що зумовлюється зокрема мовними особливостями текстів офіційно-ділового стилю, а також структурою перекладацької діяльності та її творчо-професійною природою.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Єфімов Л.П. Стилiстика англiйської мови i дискурсивний аналіз: [учбово-методичний посiбник] / Леонiд Павлович Єфімов, Олена Анатолiївна Ясiнецька. – Вiнниця:Нова Книга, 2004. – 240 с.
2. Мирам Г.Э. Основы перевода / Геннадий Эдуардович Мирам, Валентина Викторовна Дайненко. – К.: Эльга Ника-Центр, 2002. – 210 с.
3. Пилинський М.М. Мовна норма i стиль / Микола Миколайович Пилинський. – К.: Наукова думка, 1976. – 288 с.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

4. Convention on the Rights of the Child – Режим доступу: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CRC.aspx>
5. Конвенція про права дитини – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_021
6. УГОДА (у формі обміну нотами) між Україною та Королівством Нідерланди про продовження до 1 серпня 2017 року строку дії Угоди між Україною та Королівством Нідерланди про Міжнародну місію захисту розслідування від 28 липня 2014 року № 1688-VIII від 19.10.2016 // Офіційний вісник України 2016 р., № 91, стор. 12, стаття 2954
7. Agreement (in the form of exchange of notes) between the Kingdom of the Netherlands and Ukraine on the extension until August 1, 2017 of the Agreement between the Kingdom of the Netherlands and Ukraine on the International Mission for Protection of Investigation of July 28, 2014 [Electronic resource]. – Access:<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/trb-2016-119.HTML#d17e80>
8. UN General Assembly, Convention on the Rights of Persons with Disabilities, 13 December 2006, A/RES/61/106, Annex I [Electronic resource]. – Access: <http://www.refworld.org/docid/4680cd212.html>
9. Конвенція ООН про права інвалідів № 1767-VI від 16.12.2009 // Офіційний вісник України № 17, / № 101, 2009, ст. 3496
10. UN General Assembly, International Covenant on Civil and Political Rights, 16 December 1966, United Nations, Treaty Series, vol. 999, p. 171 [Electronic resource]. – Access: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3aa0.html>
11. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. ООН; Пакт, Міжнародний документ від 16.12.1966. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Лариса Ярова - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу, прикладної та загальної лінгвістики Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: контрастивна лексикологія, контрастивна стилістика, лінгвокультурологія.